

El Fons Fotogràfic de Claudi Gómez Grau

Una mirada etnològica

ipec

Montse Graells Vilardosa
Museu Comarcal de Cervera

El Fons Fotogràfic Gómez Grau és un fons privat que es troba a Cervera (la Segarra) i té un copios nombre de fotografies fetes des dels anys vint fins als anys vuitanta del segle xx. Aquestes dates límit es corresponen amb les de la vida del fotògraf, Claudi Gómez Grau (1907-1989), iniciador d'aquest fons, que va començar com a fotògraf d'una manera *amateur* i que ben aviat es va decantar pel món del cinema, concretament per la foto fixa.

La iniciativa d'inventariar i documentar aquest fons va partir del Museu Comarcal de Cervera, des d'on hom era conscient de la seva importància. Ja abans d'estar inventariat, el fons es trobava a l'abast de molts historiadors gràcies als treballs previs que s'havien fet, com l'edició d'un CD de fotografies l'any 2000 pel Centre Municipal de Cultura de Cervera que va servir de base per a la *Història Gràfica de la Segarra* (2001), així com altres coneixedors d'aquest fons privat, amb un cert accés a través del seu propietari actual.

Així ja l'any 2005 va produir una exposició que difonia la figura i el treball d'aquest fotògraf segarrenc,⁽¹⁾ en Claudi Gómez Grau, exposició que va evidenciar de nou que calia aprofundir més en la coneixença de la seva

producció fotogràfica i en com estava en l'actualitat aquest fons. Calia, per tant, disposar d'un inventari i documentar les fotografies per permetre fer més fàcil i assequible la consulta als que hi estaven interessats, els quals moltes vegades hi han arribat per altres vies, com ara a través del fons fotogràfic de l'Arxiu Comarcal de la Segarra o de fotografies que han estat publicades en treballs d'autors d'origen segarrenc i en diverses especialitats.

La recerca que aquí presentem s'inscriu dins els programes IPEC-Documentació de la convocatòria 2008-2010 del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, en el marc de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya. El projecte va ser presentat pel Museu Comarcal de Cervera, amb la primera motivació d'inventariar i documentar el major nombre de fotografies que componen el Fons Fotogràfic Gómez Grau, i d'aquesta manera posar-lo a l'abast del públic en general, com una eina més per conèixer la fotografia com a document social i rendibilitzar aquest fons, compost d'unes quinze mil fotografies.

El fotògraf objectiu de la recerca

Claudi Gómez Grau (Cervera 1907 – Lleida 1989) fou un distingit fotògraf que va desenvolupar una llarga, interessant i fructífera trajectòria professional

molt vinculada a un territori concret com és la Segarra, però que en moltes ocasions i gràcies a importants encàrrecs vinguts de la mà d'Agustí Duran i Sanpere, important historiador i amic, va sobrepasar límits territorials, i també temàtics, tècnics i funcionals.

Cal dir que Claudi Gómez Grau va arribar d'una forma *amateur* a la fotografia, ja que estava destinat a seguir l'ofici patern de barber, però la seva mentalitat oberta, la curiositat per aprendre i la fascinació que de ben jove li va suscitar la imatge, tant la fixa —la fotografia— com la imatge en moviment —el cinema—, el van conduir per aquest camí, i com hem dit, va esdevenir professional gràcies al seu treball constant i d'aprenentatge d'una manera autodidacta.

La primera referència de Claudi Gómez Grau i la seva vinculació amb la fotografia la trobem quan és un adolescent, l'any 1923,⁽²⁾ any en què va rebre una càmera fotogràfica com a regal del seu padrí de bateig, l'historiador cerve- rí Agustí Duran i Sanpere, amb qui la seva família estava molt unida tant per relacions personals, d'amistat, com per relacions professionals: el pare de Claudi Gómez Grau, Frederic Gómez Gabernet, era el seu administrador a Cervera i un amatent col·laborador en temes de cultura; fou l'arxiver municipal i membre clau en l'inici del Museu Comarcal de Cervera, i col·laborador, juntament

■ Fotografia de la desapareguda Torre de la Cadena, de la muralla medieval de Cervera (entre 1930 i 1935). El fotògraf com a cronista i com a fotògraf d'elements i paisatges de la seva Cervera natal. CLAUDI GÓMEZ GRAU

■ Fotografia d'un esmolet a la plaça sant Miquel de Cervera. El fotògraf com a retratista i amb una visió etnogràfica, que mostra en moltes fotografies després d'ahver col·laborat amb l'etnògraf Ramon Violant i Simorra (1950?). CLAUDI GÓMEZ GRAU

amb el seu fill Claudi, en el salvament d'arxius en el període de la Guerra Civil, ja que era la persona de confiança de Duran i Sanpere a Cervera.

Per tant, tenim un incipient fotògraf amb només 15 o 16 anys, que amb les seves fotografies, en primer lloc, il·lustra els treballs de l'historiador de Cervera tal com s'extreu de la correspondència existent al *Fons Agustí Duran i Sanpere* de l'Arxiu Comarcal de la Segarra (ACSG). Podem dir, doncs, que Claudi Gómez Grau arriba al món de la fotografia de la mà de Duran i el seu regal, però no podem saber si primer és la càmera o bé ja té aquesta afició a la fotografia. No podem afirmar si amb anterioritat a aquesta data del 1923 en Claudi Gómez ja fa fotografies; en tot cas considerem el 1923 com la data d'inici del seu fons, tot i que s'hi trobin algunes fotografies anteriors de les quals no es pot precisar l'autoria.

Trajectòria professional

La trajectòria professional del fotògraf cerverí va ser llarga i fructífera, i va desenvolupar d'una manera molt intensa el que era la seva afició i la seva professió: la imatge, a través de dos mitjans, la fotografia i l'audiovisual, perquè si bé en aquesta recerca la part audiovisual s'ha obviat, hem de fer esment que Claudi Gómez Grau, a partir del 1950, quan es va establir a Madrid, es va dedicar plenament al cinema.

D'aquesta llarga trajectòria com a fotògraf cal destacar, segons les imatges que hem digitalitzat, les facetes diverses que la defineixen:

■ Gómez Grau com a *retratista*. Pel seu objectiu van passar un gran nombre de segarrencs, immortalitzats en diversos moments de les seves vides, entre aquests molts membres de la seva família.

■ Gómez Grau com a *cronista* de les diferents formes de vida i de treball

■ Actuació dels Xiquets de Valls a la Festa Major de Cervera de l'any 1932. El fotògraf com a cronista de fets. D'aquesta imatge digitalitzada a partir del negatiu, al tractar-se d'un acte de la festa major se'n coneix la data exacta (26/09/1932). CLAUDI GÓMEZ GRAU

de la Segarra. Una crònica en forma d'imatges gràfiques que ens atansa a unes feines tradicionals que, en la majoria dels casos, han desaparegut o s'han transformat en gran mesura amb la industrialització. Imatges importants en el nostre cas per al Museu del Blat i la PAGESIA, una de les seus del Museu Comarcal de Cervera.

■ Gómez Grau com a *etnògraf*. En la creació del Museu d'Indústries i Arts Populars del Poble Espanyol, vinculat a Agustí Duran i Sanpere. Aquest va organitzar diverses campanyes, en diferents indrets del Pirineu espanyol,

de recollida d'elements folklòrics populars. Un dels seus col·laboradors fou Ramon Violant i Simorra, qui a la campanya de l'estiu de 1942 va estar acompanyat, a proposta de Duran, pel fotògraf.

■ Gómez Grau en el *salvament d'arxius*, també sota les directrius d'Agustí Duran en els anys de la Guerra Civil, documentant gràficament objectes que posaven en salvaguarda.

■ Gómez Grau com a *fotògraf d'art i paisatge*, documentant peces d'art que il·lustraven molts dels treballs de Du-

ran, i que recollien imatges de tota la comarca, tant d'objectes, com d'arquitectura i dels mateixos pobles.

Totes aquestes vessants queden recollides en l'inventari i catalogació que és només una petita mostra d'aquest immens fons. El treball fotogràfic de Claudi Gómez Grau, així doncs, no és només un importantíssim document estètic i de reconeixement d'indrets i personatges, o d'elements d'índole diversa, sinó que és, també, un document etnogràfic que ens transporta a uns anys i unes maneres que d'altra forma s'anirien perdent en l'oblit del temps.

Objectius de la recerca

L'objectiu principal de la recerca documentació «El Fons Fotogràfic Gómez Grau. Cervera» ha estat l'inventari i la catalogació del fons de fotografies fetes per Gómez Grau. En un principi, havíem plantejat que abordés tota la seva trajectòria professional. Un cop iniciada la recerca, tanmateix, vam creure convenient acotar aquest dilatat període de temps centrant els límits entre els seus inicis, a la dècada dels anys vint del segle xx, i la data en què es dedicarà a la fotografia fixa en cinema, a partir del 1950. És així fonamentalment per dos motius:

Gómez Grau s'estableix a Madrid el 1950, i canvia la seva orientació professional cap al cinema (que ja feia per afició). Continua fent algun treball a Cervera, ja que mai no perd el contacte i s'hi desplaça sempre que pot;

El negoci de fotografia que havia establert a Cervera a principis dels anys quaranta del segle xx, un cop ell és a Madrid, el continuen la seva germana i el seu cunyat. En l'actualitat, és en mans del seu nebot i hereu d'aquest fons fotogràfic. Això fa que a partir d'aquesta data sigui complicat discernir l'autoria de les fotografies, tot i que sabem que ell en fa fins uns pocs anys abans de morir. Els objectius que s'han pretès assolir han estat els següents:

- Recerca, documentació i estudi de la correspondència que hi ha a l'Arxiu Comarcal de la Segarra entre Claudi Gómez Grau i les diferents persones amb qui es relaciona, on es poden trobar encàrrecs concrets. També ens permet fer un esbós de la seva trajectòria professional. Destaca la correspondència que manté amb Agustí Duran i Sanpere i amb Ramon Violant i Simorra.

- Recull bibliogràfic i documentació del fons fotogràfic de Gómez Grau que es troba en arxius i centres de documentació.

■ Pagès ventant la batuda (entre 1930 i 1935). El fotògraf com a cronista en aquest cas documentant unes feines del camp en procés de desaparició a mitjans del segle xx (entre 1946 i 1960). CLAUDI GÓMEZ GRAU

- Coneixement global de la col·lecció, que ha de permetre una primera aproximació a aquesta, el material, els suports de les fotografies, etc.

- Selecció d'una part del fons per a la seva documentació i inventari, després de la primera aproximació, per tal que sigui representatiu de tot el que s'hi troba.

- Documentació i inventari de les imatges seleccionades.

- Digitalització de les imatges documentades. Aquesta digitalització ha

estat dirigida pel propietari del fons, fotògraf també, i cal dir que hi ha inclòs la seva marca d'aigua. Es tracta d'una mesura de protecció de cara a posar-ho a l'abast del públic en general; un cop demanada l'autorització pertinent, el propietari del fons ens ofereix les imatges sense aquesta marca.

Tasques fetes en el marc de la recerca

Les tasques d'inventari i documentació s'han dut a terme seguint les pautes que marca l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya.

La tria de fotografies del Fons Fotogràfic Gómez Grau, amb un total de 283 fotografies digitalitzades, inventariades i documentades. Cal dir que s'han digitalitzat a partir dels negatius; en poques ocasions es tractava de la còpia en paper.

A partir d'elements que apareixen a la fotografia, com ara edificis, altres elements urbanístics, persones fotografiades, o actes que el fotògraf està documentant amb la seva imatge, els quals sí que tenen una data concreta, s'ha pogut fer una datació que en la majoria de casos és aproximada. La catalogació de les fotografies digitalitzades s'ha fet seguint la fitxa de l'IPEC d'inventari de material gràfic, i el resultat és una base de dades amb tota la informació que s'ha pogut obtenir de cada imatge inclosa.

La tasca d'inventariar i documentar les fotografies s'ha basat en dues premisses fonamentals, per situar-nos a la seva obra: la recerca i l'estudi de la correspondència emesa i rebuda per Claudi Gómez Grau, però també d'altres emissors molt propers a ell, com ara el seu pare Frederic Gómez i l'historiador Agustí Duran i Sanpere, que l'inicià en la fotografia i li proporcionà molts treballs. Aquesta correspondència es troba degudament classificada i arxivada a l'Arxiu Comarcal de la Segarra (ACSG), i ha ajudat en gran manera a conèixer des de l'interès de Claudi Gómez Grau per la fotografia fins a la seva evolució professional i molts dels temes de les seves fotografies.

També s'ha recorregut a *informants orals*, persones molt vinculades a Cervera i que, pel bon coneixement de la seva ciutat o pel fet d'haver conegut personalment el fotògraf, ens han ajudat a situar imatges cronològicament i a reconèixer-hi llocs, carrers i edificis que han sofert el pas del temps tal com s'ha vist a les fotografies. Amb aquestes persones es visionaven les

■ Tres gitanes a la Fira de Bestiar de Verdú. El fotògraf, cronista i amb una visió etnogràfica (circa 1930). CLAUDI GÓMEZ GRAU

■ Agustí Duran i Sanpere amb membres de la seva família i el mateix Claudi (circa 1940). El fotògraf com a retratista en un format espontani. CLAUDI GÓMEZ GRAU

imatges de l'inventari perquè hi aportessin referències.

S'han consultat altres arxius i museus que tenen en els seus fons fotografies del fotògraf cerverí, que en la seva dilatada vida professional va sortir, com diem més amunt, de l'àmbit geogràfic de Cervera. Aquestes són majoritàriament les fotografies que es troben en altres centres, com el Museu d'Etnologia de Barcelona, on hi ha un fons d'unes mil imatges resultants de la recerca etnològica de Violant i Simorra de la campanya de l'any 1942 pel Pirineu lleidatà, aragonès i navarrès bàsicament, en què el fotògraf encarregat de documentar gràficament el treball de Violant era Claudi Gómez Grau (en procés de digitalització en el moment que nosaltres vam accedir-hi).

També consten fotografies de Claudi Gómez a l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona, imatges que hi arriben per la relació amb Agustí Duran i Sanpere, ja que una part d'aquest Arxiu Fotogràfic té relació amb l'Institut Municipal d'Història de

■ Retrat de Domènec Puigredon, polític cerverí (entre 1924 i 1929). El fotògraf com a retratista de personatges cerverins. CLAUDI GÓMEZ GRAU

Barcelona que dirigia l'historiador als anys quaranta (també en procés de digitalització quan nosaltres el visitarem al febrer del 2010). També a la Secció d'Audiovisuals de l'Institut d'Estudis Ilerdencs de Lleida tenen un fons de més de 900 imatges digitalitzades de Claudi Gómez, que arriben a aquest arxiu per compra a començaments dels anys quaranta al mateix fotògraf, en una època en què aquest estava establert a Lleida; la majoria d'imatges són de Lleida i de poblacions lleidatanes.

Finalment, a l'Arxiu Comarcal de la Segarra hi ha moltes fotografies seves (en aquest arxiu hi ha còpies en paper) la procedència de les quals s'ha de relacionar de nou amb Duran i Sanpere. El fet que hi hagi fotografies de Claudi Gómez Grau en aquests importants centres ens permet afirmar l'abast de la seva obra i que el puguem considerar un fotògraf important.

Conclusions

La sensació general durant el desenvolupament de la recerca ha estat la

■ **Claudi i el salvament d'arxius (1937). El fotògraf com a cronista d'uns esdeveniments, i hi apareix ell mateix.** CLAUDI GÓMEZ GRAU

seva amplitud, amplitud d'un fons del qual no es té una visió global per la privadesa del seu accés. El valor documental de les fotografies rau en el fet que hi podem veure una crònica de la vida quotidiana, tant de la Cervera de Claudí Gómez Grau, com dels més diversos àmbits que van passar pel seu objectiu, encara que sigui una visió molt parcial, perquè no s'ha inventariat tota la seva producció fotogràfica sinó una part molt petita, limitada en el seu abast cronològic i geogràfic (amb tan sols una excepció: les fotografies de cinema, escollides per documentar també aquesta faceta del nostre fotògraf).

L'àmbit cronològic inventariat és entre el 1923 —quan aconseguí la seva primera càmera fotogràfica i fa les primeres fotografies fet que el converteix en un dels primers fotògrafs segarrencs,— i el 1950, quan la seva trajectòria professional es decanta cap a la fotografia de cinema, la foto fixa, i s'estableix a Madrid sense, però, deixar mai de ser fotògraf.

Les fotografies catalogades i inventariades podran nodrir el fons del Museu Comarcal de Cervera, però hauran de respectar la propietat intel·lectual i el dret d'ús que recauen sobre l'actual hereu del fons. Això es té en compte a l'hora de rendibilitzar l'inventari i documentació d'un fons tan important com és el Fons Fotogràfic Gómez Grau, ja que caldrà sempre l'autorització corresponent per utilitzar aquestes imatges.

Caldria garantir la conservació i difusió de la memòria plasmada en aquests documents fotogràfics, que en definitiva és el que són les imatges d'aquest fons. Amb aquesta recerca fem un primer pas cap a aquesta difusió, de manera que el fons sigui accessible no només als que són de la Segarra i de Cervera, sinó també a un públic més ampli, perquè la qualitat del fons ho requereix. Això, però, no resta importància a aquest fons, del qual encara poden sorgir més actuacions futures. El que cal sobretot és mantenir-lo per tot el que representa. ■

NOTES

- (1) Exposició «Una Mirada a Claudí Gómez Grau», produïda pel Museu Comarcal de Cervera l'any 2005, i que va posar ja les bases d'aquest projecte d'inventari i catalogació del seu fons fotogràfic.
- (2) Ros i Fontana, I.; Abella i Pons, J. (coord.). *Rialp, 1942. Fotografies de Claudí Gómez Grau*. Tremp: Garsineu Edicions, 2000, 48 p. (Pirineu Memòria Gràfica; 3). ISBN 84-95194-24-4.

BIBLIOGRAFIA

- **Abella, J.** (coord.) *Ramon Violant i Simorra. La memòria d'un etnògraf*. Tremp: Garsineu Edicions, 1996.
- **Costa, R.** (coord.) *El llegat de Ramon Violant i Simorra*. Tremp: Garsineu Edicions, 2005.
- **Museu Comarcal de l'Urgell** (coord.) *El treball de la terrissa de Verdú, als anys trenta i principis dels quaranta. Fotografies de Claudí Gómez Grau*. Verdú: Ajuntament de Verdú, 2002.
- **Razquin i Jené, J. M.** *Gent de la Segarra*. Barcelona: Projectos Editoriales y Audiovisuales, CBS, 1998.
- **Ros i Fontana, I.; Abella i Pons, J.** (coord.) *Rialp, 1942. Fotografies de Claudí Gómez Grau*. Tremp: Garsineu Edicions, 2000 (Pirineu Memòria Gràfica; 3).
- **Turull, M.** (dir.) *Història Gràfica de la Segarra*. Cervera: Centre Municipal de Cultura, 2001.
- **Turull, R.** «Au revoir, Claudí!». *Segarra* (31 maig 1950), núm. 1050.
- **Urgell, J.** «Els càntirs de Verdú». *Esplai*. Barcelona (21 abril 1935), núm. 177 (article amb 7 fotografies de Claudí Gómez Grau).

MATERIAL AUDIOVISUAL

- *Fons Fotogràfic Gómez Grau. Cervera* [CD]. Ver. 1 [Cervera]: Centre Municipal de Cultura, 2000, 1 CD-ROM.